

všeobecné princípy“. (Kultúrny život, 23, 1968, č. 29). V. Skaržinskaja uka-
zuje nevedecký charakter tejto kriti-
ky, lebo úplne postráda konkrétno-
historický prístup a usvedčuje auto-
rov tejto kritiky ako skutočných ne-
priateľov socializmu a obhajcov ka-
pitalistickej spoločnosti. Správne zdô-
razňuje, že ich snahy „zachrániť“ so-
cializmus ako ideu, obetujúc socia-
lizmus ako realitu, slúžia reakčným
antikomunistickým silám. Pritom au-
torka správne zdôrazňuje, že súčasný
socializmus je ešte mladý, v mnohých
smeroch neukončený, a preto súčasnú
jeho podobu nemožno pokladať za vr-
chol dokonalosti a porovnávať ho
s myšlienkovým ideálom, ktorý vzni-
kol v iných historických podmienkach.
V. Skaržinskaja vytýka „zástancom“
socializmu ako idey, že úplne igno-
rujú úlohu a vplyv kapitalizmu v ur-
čovaní súčasných foriem socializmu.
Kapitalizmus má značný vplyv na tem-
pá vývoja komunistickej formácie a
formy prejavov jej zákonitosti, nanu-
cuje socializmu také formy činnosti,
ktoré nie sú imanentné jeho podsta-
te. Revizionistická koncepcia nesúla-
du je prejavom „nebývalej mystifiká-
cie“, keď určité javy, vynútené kapi-
talizmom, sa vyhlasujú za čisto so-
cialistické a ako také sú z pozícií
socializmu podrobované všestrannej
kritike. (s. 180—181)

Stúpenci antropologicko-existen-
cionalistického smeru „kritizujú“ so-
cializmus z pseudohumanistických po-
zícií, dokazujú, že socializmus „stra-

til“ človeka a v dôsledku toho nemá
právo na vlastnú existenciu.

Scientisticko-positivistický smer
absolutizuje stav výrobných síl, ve-
deckotechnickú revolúciu a úplne ig-
noruje triedne a sociálno-politické
hľadiská. Pri takomto prístupe sa úpl-
ne stráca rozdiel medzi kapitalizmom
a socializmom a hlavný rozpor súčas-
ného sveta sa posúva do oblasti tech-
nicko-vedeckých alternatív. (s. 192)

Na základe všestrannej a hlbkej
kritickej analýzy súčasného revizio-
nizmu a jeho hlavných prejavov au-
torka dospieva k záveru, že vývoj sú-
časného revizionizmu charakterizuje
*antimaterialistická tendencia a popie-
ranie materialistickej dialektiky*. Sú-
časní revizionisti kráčajú spolu s bur-
žoáznymi ideológmi nielen v proti-
marxistickom, ale i v antikomunis-
tickom smere. (s. 221) Tomu uč.a aj
mládež a svojich stúpcov. Preto boj
za získanie mladej generácie pre ideá-
ly pokroku, mieru a socializmu vyža-
duje sústavný a principiálny zápas
za čistotu marxisticko-leninskej teó-
rie, ktorá správne odráža podstatné
záujmy robotníckej triedy a širokých
más pracujúcich, zákonitostí spoloč-
enského vývoja a je nesmierne účin-
ným nástrojom v boji za premenu
sveta na komunistických princípoch.

Recenzovaná práca V. Skaržinskej
sa vyznačuje vysokou principiálnos-
ťou, straníckosťou, revolučným opti-
mizmom a poskytuje nám názorný
príklad toho, ako treba pristupovať
k riešeniu aktuálnych úloh našej epo-
chy.

Ivan Bajcura

PRÍSPEVOK K SKŮMANIU KOMENSKÉHO FILOZOFIE

G. N. DŽIBLADZE *Filosofija Komenskogo*. Moskva Pedagogika 1982, 167 s.

J. A. Komenského možno právom
zaradiť k tým osobnostiam, ktoré pod-

statne prispeli do pokladnice sveto-
vej kultúry. Jeho diela zohrali význam-

nú úlohu v rozvoji pedagogickej teórie a praxe a sú predmetom sústreďného záujmu vedcov-komeniológov. Zároveň však možno konštatovať, ako to robí v úvode svojej práce G. N. Džibladze, že „niet ani jednej učebnice alebo príručky dejín filozofie, ktorá by patrične zhodnotila Komenského ako filozofa“. (s. 12) Tento nedostatok sa snaží odstrániť svojou prácou, aby sa tak, aspoň do určitej miery, vyplnila medzera vznikajúca pri charakterizovaní Komenského diela ako celku.

Práca je rozdelená na štrnásť kapitol.

Ako konštatuje autor už v úvodnej kapitole, Komenský si zaslúži pozornosť nielen ako pedagóg vzdelaný vo filozofii, ale je potrebné určiť jeho miesto v dejinách európskej filozofie, pretože vytvára originálny filozofický systém. Táto úloha však nie je ľahká, pretože jeho filozofia je poznačená množstvom protirečivých vplyvov, tak stredovekej, ako aj renesančnej a novovekej filozofie. Okrem toho „problémy filozofie zaujímali Komenského nie z hľadiska vlastnej filozofie, ale predovšetkým samej pedagogickej teórie a praxe. To však neznižuje jeho autoritu ako filozofa.“ (s. 14)

Autor sa pri skúmaní Komenského diela zameriava najmä na odhalenie progresívnych prvkov jeho filozofického systému, tých oblastí, v ktorých myšlienkovy presahuje do prúdu novovekej filozofie. Osobitne si všíma najmä jeho gnozeológiu, úsilie o hľadanie novej metódy vedeckého poznania skutočnosti a zároveň nových metód vzdelávania a vyučovania.

Pri vymedzení svojho metodologického hľadiska skúmania Komenského filozofie vychádza G. N. Džibladze z predpokladu, „že filozofia Komenského, nehľadiac na idealistické východiská, je nepochybne mate-

rialistická“. (s. 9) S týmto značne zjednodušeným hľadiskom nemožno plne súhlasiť, čo dokazujú aj iné komeniologické práce.

Po tejto všeobecnej charakteristike prechádza autor k náčrtu filozofického myslenia v XVI.—XVII. storočí. Ukazuje, že myšlienky Komenského sa neformovali v ústraní, ale v tesnej súvislosti a konfrontácii s ideami F. Bacona, M. Kuzánskeho, T. Campanellu, J. Böhmeho a mnohých iných, ktoré boli u neho rozvinuté do osobitného tzv. pansofického systému. Osobitne zdôrazňuje blízkosť názorov Komenského a F. Bacona, najmä v otázkach metódy vedeckého poznania a v chápaní významu vedy pre ľudstvo.

V ďalších kapitolách je analyzovaný vzťah Komenského k antickej literárnej a filozofickej tradícii, poukazuje sa na jeho snahu využívať toto dedičstvo pri tvorbe svojej filozoficko-pedagogickej sústavy, najmä pokiaľ ide o myšlienky Sokrata, Platóna, Aristotela, Augustína a ďalších.

Zaujímavé a pre ďalšie výskumy podnetné je skúmanie vzťahu teórie a praxe v pansofickej filozofii, problematiky, ktorá má veľký význam z hľadiska odhalenia jej myšlienkového funkčnosti. Ako autor konštatuje, Komenský chápe prax ohraničene „ako činnosť subjektu pri zhotovovaní jednotlivých predmetov“. (s. 81) Pri riešení tejto problematiky však prejavil značný dôvtip. Teóriu a prax chápe v ich vzájomnej jednote s tendenciou využitia poznatkov v praktickom živote, pri premene sveta. Odtiaľ vychádza dôraz Komenského na tretí stupeň ľudskej múdrosti-chrésis, čo zároveň podľa autora znamená prekonanie scholastickej odtrhnutosti poznania od jeho aplikácie.

Myšlienky Komenského o ľudskom poznaní sleduje autor v ďalších častiach práce. Analyzuje podstatu „pri-

rodzenej metódy“, ktorej základným princípom je vychádzať zo skutočnosti a jej zákonov, a nie naopak. Vplyv mechanického materializmu konštatuje ako Komenského snahu dať tejto metóde „mechanický charakter“, t. j. zabezpečiť proces poznávania presného a jasného ako chod hodinového stroja. V porovnávaní s myšlienkami mechanického materializmu a Descartovou metódou, je však táto myšlienka orientovaná iným smerom, nakoľko Komenský neodmieta vývin od nižšieho k vyššiemu a uznáva vnútorné sily pohybu vecí.

V práci je značná pozornosť venovaná podstate myšlienky pansofie ako všeobecnej múdrosti, v ktorej základe ležia poznávacie schopnosti človeka — zmysly a rozum, doplnené zjavením. Podľa Komenského z celkového hodnotenia pansofie vyplýva, že obsahuje idealizmus. Avšak zároveň pansofia vo svojej materialistickej podobe vylučuje teológiu, lebo umožňuje chápať predmetný svet, rozvíjajúci sa podľa vlastných zákonitostí. Idealizmus Komenského sa prejavuje najmä v jeho teleologickom chápaní skutočnosti (ad certam quandam).

Podľa G. N. Džibladzeho však práve senzualistické prvky v pansofii sú jej progresívnym, novovekým motívom proti stredovekej scholastike. V úsilí Komenského o hľadanie vedeckej metódy poznania vidíme podľa neho zreteľný vplyv Baconovej filozofie. Zároveň však možno v tejto snahe poukázať na zreteľné odlišnosti, najmä v hodnotení významu indukčnej a deduktívnej metódy, analýzy a syntézy v procese poznania, ako aj v úsilí o vytvorenie osobitnej pansofickej metódy ako jedinej univerzálnej metódy poznania, založenej na poznatkoch všetkých vied. Komenský uznáva indukčnú metódu, oceňuje význam syntézy v poznaní, avšak jednota indukcie a dedukcie, analýzy a syntézy

je u neho daná predpokladom univerzálnosti rozumu. Hodnotenie rozumu ako poslednej inštancie pravdivého poznania, nástroja nekonečných možností ľudského poznania na ceste k pravde a dorozumeniu umožňuje, podľa nášho názoru polemizovať s autorom, že v prípade Komenského názorov ide o senzualistický materializmus. Toto tvrdenie je pravdivé len čiastočne. Z hľadiska pansofickej myšlienky zjednotenia senzualizmu a racionalizmu možno práve tak Komenského názory hodnotiť ako smerovanie k racionalizmu.

Treba povedať, že práca G. N. Džibladzeho o Komenského filozofii je zaujímavá a podnetná, hoci sa zameriava len na niektoré problémy. Rozsah práce neumožňuje detailný rozbor všetkých problémov. Napriek tomu sme však názoru, že bolo potrebné poukázať aj na dobovú obmedzenosť pansofie. Autor niekedy považuje prvky stredovekého aristotelovsko-tomistického realizmu za materialistické názory. Hoci, ako to na viacerých miestach práce autor konštatuje, v osobnosti Komenského je hlboký rozpor medzi mysliteľom, hľadačom pravdy, ktorý stojí na materialistických pozíciách a náboženským mysliteľom ohraničeným potrebami doby a platiacim daň idealizmu, predsa bolo v práci potrebné poukázať aj na vplyvy novoplatonizmu, renesančného panteizmu a ďalších prúdov, najmä na formovanie názorov o paralelizme sfér bytia, čo má význam tak pre Komenského ontológiu, ako aj gnozeológiu a spoločenské názory.

Zároveň treba dúfať, že práca bude podnetom k ďalším komeniologickým výskumom, ktoré sa budú zintenzívňovať v súvislosti s blížiacim sa 400. výročím narodenia tohto mysliteľa r. 1992 a určite prinesú nové pohľady aj na oblasť jeho filozofického úsilia.

Milan Krankus